

Bodarna - en kort historik

Byn/hemmanet Bodarna, belägen vid Åmänningens västra strand mellan Västansjö och Folkhyttan, är omnämnd som boställe redan under medeltiden i likhet med Västansjö (båda enligt skattelängd från 1371, se Per Norberg, Engelsbergs bruk, s 4f) samt Djupnäs (enligt fastebrev från 1371, se a a , bilaga 1).

Bodarna återfinns från år 1557 i Vasatidens räkenskaper (Jordeböcker för den Årliga räntan, m m) vilket är ca 20 år senare än för grannbyarna. Orsaken till denna fördröjning är inte klarlagd. Bodarna är redovisad i skattelängden för Älvsborgs lösen 1571 och i uppbördslängderna för den andra Älvsborgs lösen till 1619.

Enligt Jordeböckerna (SE/RA 5121.10, Dalarnas landskapshandlingar; Svans sidnumrering anges) hade hemmanet Bodarna följande skattskyldiga fram till 1629/30 (enstaka år saknas):

Erik	Jordebok 1557:1, s 93
Lasse Eriksson	ö 1558:1, s 26 - 1574:6, s 99 samt Älvsborgs lösen 1571 Vid Älvsborgs lösen skattade Lasse 35 Mark, det näst lägsta beloppet i socknen.

Efter Lasse Eriksson följer en rad innehavare som troligen tillhörde samma familj

Mickel Olsson	Jordebok 1575:14, s 76; Tiondelängd s 30 saknas Bodarna
Nils Mickelsson	ö 1578:11, s 249; Nils Mickelsson anges död
Olof Olsson	ö 1579:10, s 181 Tiondelängd s 24 ö ö
Jöns Matsson	ö 1580:12, s 94
ö ö	ö 1581:1, s 92
Olof Olsson	ö 1582:11, s 76 - 1592:9, s 91
Mickel Olsson	ö 1593:11, s 88 - 1605:6, s 167
Lasse (Olsson)	ö 1606:5, s 115
ö	ö 1607:14, s 80
ö	Hjonelagslängd 1611:15, s 128
ö	Mantalslängd 1611, s 144; Bodarna ¼ mtl
Lars Olsson	Jordebok 1614:8, s 79
ö ö	ö 1615:10, s 89, 173, 223 (mtl ½)
ö ö	ö 1616:1, s 190
ö ö	ö 1617:1, s 83; se anteckning om Mats Olsson (nedan)
ö ö	ö 1618:11, s 105
Mats Olsson	Jordebok 1630:13, s 29, Bodarna ¼ mtl

Uppgifter som bestyrker släktskap mellan dessa personer saknas. Sannolikt var väl dock Lasse Eriksson son till den år 1557 omnämnde Erik.

Troligen var personerna som hette Olsson också släkt med varandra. Lasse Olsson och Mats Olsson var sannolikt bröder, och det torde vara deras söner (Anders Larsson resp Erik och Hans Matsson) som innehar hemmanet i nästa generation (mantalslängder samt anteckning på 1650-talet (LIa:1, bild 92) om vilka som bidragit till kyrkans nya klocka).

Om Lars Olsson saknas närmare uppgifter, men han var troligen död före 1628 då Våla begravningsbok började föras.

Om Mats Olsson finns däremot ovanligt mycket uppgifter.

Löjtnant Mats Olsson

Som dopvittne 1631-07-17 (LIa:1, s 29) benämns Mats Olsson *löjtnant* liksom även i begravningsnotis över dottern Brita Matsdotter 1712-05-06 (F:1, s 17). Han återfinns i kyrkans bänklängd från 1628 på den främsta bänken, vilket säkerligen markerar att han hade en framskjuten ställning i socknen.

Av dotterns Britas dödsnotis framgår att Mats hustru hette Brita Matsdotter.

Västervåla Hembygdsförening

Nils Olof Wall

I mantalslängderna står han inskriven för Bodarna till år 1652, men är troligen död 1653 då hustru Brita med 2 söner står för hemmanet (t o m 1656). Mats bestyrker, i egenskap av sexman, mantalslängderna t o m 1652.

Mats Olsson bör ha blivit enrollerad som knekt före 1617, då han redan är befäl enligt följande anteckning i Jordeboken vid Bodarna/Lars Olsson: "Matts Oluffss Wacktmester under Petter Delacurs Companij frit Eftter K. M. B.ö (= Kongl Maj:ts Bref)(1617:1, s 83). Vaktmästaren var ett underbefäl, troligen på korprals nivå, med inte helt klarlagda uppgifter. Brevet torde betyda att Mats Olsson för sin tjänst har hemmanet öfritö, dvs befriat från den årliga räntan som uppgifterna i Jordeboken avsåg att reglera.

Uppgift om Mats födelseår saknas och eftersom begravningsbok saknas efter 1651 finns heller inte uppgift om hans ålder då han avled. För att få bli knekt fordrades att han hade fyllt 18 år och år 1617 bör han således ha varit åtminstone 20 år gammal, troligen född i slutet av 1590-talet.

Den nämnde Pierre de la Court (Petter Delacurs) var vid denna tid hövitsman (dvs chef) för Västerdalsfänikan vid Upplands landsregemente.

För närmare biografiska uppgifter om här nämnda befälspersoner hänvisas till Kungl. Västmanlands Regementes historia, del IV Biografiska anteckningar om officerare och vederlikar 1623 -1779, författad av Sixten A:son Sparre (Sthlm 1930) samt för infanteriets och detta regementets äldre historia till samma verk del I, författad av Torsten Holm (Sthlm 1929).

Infanteriet (det s k fotfolket) var under äldre Vasa-tiden organiserat i sk *landsfänikor*, var och en under ledning av en hövitsman. Fänikorna var genom utskrivningen av knektar inom specifika geografiska områden lokalt förankrade. Eftersom Bergslagen vid denna tid administrativt räknades till Dalarna kom knektar i Norbergs och Västervåla socknar och Färnebo bergsfjärding (Karbenning) att ingå i en av Dalarnas fänikor.

En fänika uppgick från början till högst ca 500 man , men var senare ofta mindre (200 - 300 man). Fänikorna var inte organiserade i större regementen. Det var först i början av 1600-talet och inför kriget mot Polen och anfallet på Riga 1621 som ett antal fänikor i Uppland, Dalarna och Västmanland ställdes under gemensam ledning i ett fältregemente, som efter dess chef Åke Eriksson Oxenstierna (Sparre, a a, s 18) kallades öÅke Oxenstiernas regementeö. Oxenstierna fick titeln överste och hade närmast under sig i staben överstelöjtnanten Bengt Eriksson Bagge (Sparre a a, s 22). Inom detta nya regemente kom de tidigare fänikorna att benämnas kompanier. Bengt Bagge ledde ett av kompanierna, de övriga leddes av kaptener. Bagge efterträdde Oxenstierna som regementschef år 1625

I samband med att det nya regementet organiserades kom den sk Västerdalsfänikan som letts av hövitsman Pierre de la Court att delas upp i två kompanier, av vilka de la Court erhöll det ena och hans tidigare löjtnant Jakob Crafoord det andra. Både Pierre de la Court (Sparre a a, s 19) och Jakob Crafoord (Sparre a a, s 23) deltog i fälttåget i Livland, vilket ledde till erövringen av Riga hösten 1621. De la Court lämnade dock regementet sommaren 1622. Det saknas uppgifter om hans härstamning. Jakob Crafoord var född i Skottland och kom troligen till Sverige med ett värvat skotskt regemente under Karl IX:s tid.

Mats Olsson kom i den nya organisationen att först ingå i Jakob Crafoords kompani till dennes död 1629 och därefter i major Hans Månsson Oliveblads kompani (Sparre a a, s 26) tills han själv fick avsked 1632. Även Mats Olsson är redovisad av Sixten Sparre, men utan uppgifter om hans bakgrund : öMats Olofsson. Fänr. vid Västmanlands reg. och J. Crafoords komp. 1627; löjtn. 1628; transport till major Oliveblads komp. 1630; avgick 1632 (Sparre a a, s 25).

Genomgången av de mönsterrullor (Rullor 1620-1723; SE/KrA/0022) som finns tillgängliga via Internet/ SVAR ger besked om Mats Olssons karriär vid Oxenstiernas regemente och från 1628 vid det nya Vestmanlands infanteriregemente. För tiden före 1620 saknas närmare uppgifter. Regementet benämns i det följande efter sina chefer. Samtliga rullor redovisas här, eftersom de även redovisar namnen på de knektar i kompaniet som kommer från Västervåla och grannsocknarna

Sidnr inom parentes hänvisar till SVARs sidnumrering.

Rulla 1621:2, s 26 (32)

Västmanland - Dalarna infanteri, regementschef Åke Eriksson Oxenstierna
Kaptén Pierre de la Courts kompani (skrevs Petter delacort)
- vachtmester Mats Olson

Västervåla Hembygdsförening

Nils Olof Wall

- ö , s 52 (58) - korpral Mats Olofson
- Rulla 1623:2, s 18 (29) Överste Åke Oxenstiernas regemente
Kapten Jakob Crafoords kompani (skrevs Jacop Kraffert)
- sergeant Mats Olofson
- Rulla 1624:1, s 25 (32)samt 1625:1, s 25 (31) Överste Åke Oxenstiernas regemente
Kapten Jakob Crafoords kompani
- fältväbel Mats Olofson
- Rulla 1626:11, s 108 (121)Överstelöjtnant Bengt Bagges regemente; mönstrat i Stockholm 1626-05-21
Kapten Jakob Crafoords kompani
- fältväbel Mats Olofson
- Rulla 1627:5, s 190 (204) Överstelöjtnant Bengt Bagges regemente, mönstrat i Stockholm 1626-06-05
Kapten/kvartermästare Jakob Crafoords kompani
- fältväbel Mats Olofson
- Rulla 1628:7, s 24 (30) Överstelöjtnant Bengt Bagges regemente, mönstrat i Preussen i okt 1627
Kapten/kvartermästare Jakob Crafoords kompani
- fänrik Mats Olofson
- Rulla 1628:11, s 148 (159) Överste Bengt Bagges regemente, mönstrat i Preussen 1628-08-08; Bagge blev överste 1628-05-18
Kapten/kvartermästare Jakob Crafoord
- fänrik Mats Olofson
- Rulla 1628:12, s 228 (208) Överste Bengt Bagges regemente, mönstrat i Preussen 1628-08-28
Kapten/kvartermästare Jakob Crafoord
- fänrik Mats Olofson
- Rulla 1628:13, s 196 (184) Överste Bengt Bagges regemente, i Grosse Werder, Preussen i okt 1628
Kapten/kvartermästare Jakob Crafoord
- fänrik Mats Olofson
- Rulla 1629:5, s 144 (138) Överste Bengt Bagges regemente, mönstrat i Preussen 1629-01-01
Kapten/kvartermästare Jacob Crafoord
- löjtnant Mats Olofson
- Rulla 1629:7, s 168 (159) Överste Bengt Bagges regemente, mönstrat i Preussen 1629-03-01
Kapten/kvartermästare Jakob Crafoord
- löjtnant Mats Olofson
- Rulla 1629:8, s 6 (14) Överste Bengt Bagges regemente, mönstrat i Preussen i apr 1629
Kapten/kvartermästare Jakob Crafoord
- löjtnant Mats Olofson
- Rulla 1629:9, s 10 (18) Överste Bengt Bagges regemente, mönstrat i Preussen 1629-05-01
Kapten/kvartermästare Jakob Crafoord
- löjtnant Mats Olofson
- Rulla 1629:10, s 9 (17) Överste Bengt Bagges regemente, mönstrat i Preussen 1629-06-01
Kapten/kvartermästare Jakob Crafoord
- löjtnant Mats Olofson
- Rulla 1629:12, s 193 (209) Överste Bengt Bagges regemente, mönstrat i Preussen 1629-07-01
Kapten/kvartermästare Jakob Crafoord, uppges död
- löjtnant Mats Olofson

Västervåla Hembygdsförening

Nils Olof Wall

- Rulla 1629:13, s 28 (37)
ö ö , s 24 (44)   Överste Bengt Bagges regemente, mönstrat i Preussen 1629-08-01
ö ö ö 1629-08-25
Kvartermästarens kompani (kapten saknas)
- löjtnant Mats Olofson
- Rulla 1629:15, s 36 (45)   Överste Bengt Bagges regemente, mönstrat i Preussen 1629-09-01
Kvartermästarens kompani (kapten saknas)
- löjtnant Mats Olofson
- Rulla 1630:4, s 18 (23)
ö ö , s 68 (70)   Överste Johan Lilliehööks regemente, chef från sent hösten 1630
mönstrat i Sverige
Major Hans Månsson Oliveblads kompani
- löjtnant Mats Olofson
- Rulla 1631:3, s 13 (20)
ö ö , s 56 (51)   Överste Johan Lilliehööks regemente, mönstrat hemma 1631-06-28
och i november 1631
Major Hans Månsson Oliveblads kompani
- löjtnant Mats Olofson
- Rulla 1632:4, s 13 (17)
ö ö , s 41 (42)   Överste Johan Lilliehööks regemente, mönstrat hemma i 26 maj resp
november 1632
Major Hans Månsson Oliveblads kompani
- löjtnant Mats Olofson i maj - sjuk hemma förlåfvad; i november sjuk
hemma
- Rulla 1633:4, s 8 (14)   Major Hans Månsson Oliveblads kompani
- löjtnant Mats Olofson ersatt med Sven Svensson Svart och därefter 1635
med Anders Eriksson (Bergsköld). Mats Olofson återkommer inte mer i
tjänst.

Mats Olofsson deltog i det s k polska kriget 1621 - 1629, vilket inleddes med fälttåget i Livland 1621 - 1622 och fortsatte med fälttågen i det polska Preussen 1626 - 1629.

Den svenska hären i Livland omfattade 16 000 man under Gustaf II Adols befäl. Här ingick bl a det fältregemente med krigsfolk från Uppland, Dalarna och Västmanland om 10 fänikor som leddes av överste Åke Oxenstierna. Regimentet deltog i beläringen och erövringen av Riga och de fortsatta fälttågen i Kurland och blev kraftigt åderlåtet, i minst genom sjukdomar. I september 1621 uppgick regimentets hela numerär till 1 268 man, men i mars 1622 till endast 694 man. Krigsrörelserna pågick till augusti 1622 då stillestånd slöts, vilket varade till 1 juni 1625. Återstoden av Oxenstiernas regemente torde då ha hemförlovats.

Under stilleståndsperioden deltog regementet våren 1623 i en kort expedition till Danzig och uppfordrades 1624 till Stockholm ca 1 månad i en styrkedemonstration mot Danmark.

Under 1625 låg Oxenstiernas regemente i hemorten och då inleddes den stora omorganisation, som ledde till att det stora förbandet delades upp i tre länsregementen, Upplands, Västmanlands och Dalregementet. Från 1626 övertogs ledningen av Västmanlands-delen av regementet av Bengt Bagge, medan Åke Oxenstierna blev

Dalregementets förste chef. Den gamla Västerdalsfänikans bergslagssocknar bl a Västervåla och Norberg inlemmades i Västmanlands regemente.

I april 1626 uppbyggades regementet för det fortsatta kriget mot Polen, vilket kom att föras i det polska Preussen. Den svenska hären som avseglade från Djurhamn i juni 1626 uppgick till 12 000 - 14 000 man. Mycket snabbt intogs ett antal städer i det kustnära området, bl a Elbing och Dirschau. Liksom i Livland var förlusterna i manskap stora, vid Elbing redovisade Bagge 176 döda och 318 sjuka och av den ursprungliga styrkan på 1 178 man återstod endast 636 friska. Det var mindre än två veckor efter avfärden från Djurhamn.

Vinterkvarter 1626/27 liksom vintern 1627/28 var staden Dirschau. Regimentet deltog i kampanjer i Preussen men låg från augusti 1628 och resten av detta år och under 1629 i garnison i Dirschau som även var vinterkvarter. Regimentet verkar under hela detta fälttåg ha varit försvagat av stor sjuklighet. Om kompanichefen Jakob Crafoord 1629 dog i strid eller av sjukdom framgår inte av rullans uppgifter.

Västervåla Hembygdsförening

Nils Olof Wall

Gustaf II Adolfs preussiska krig slutade 1629 genom stilleståndet i Altmark och var så tillvida en framgång som det bekräftade Sveriges besittning av Livland och de ekonomiskt viktiga kuststäderna Pillau, Braunsberg, Tolkemit, Elbing och Memel. Efter stilleståndet återfördes trupperna till Sverige.

Efter hemkomsten ersattes Bengt Bagge av Johan Lilliehöök som regementschef och som kompanichef efter Jakob Crafoord följde Hans Månsson Oliveblad. Under de följande två åren bemannades regementet åter till full styrka.

För Mats Olofssons del återstod dock bara drygt två år i tjänst. Vid mönstringen i maj 1632 rapporteras han sjuk och hemförlovas förmodligen helt redan då, även om hans namn finns kvar i rullan ännu vid mönstringen i november samma år.

Det finns inga uppgifter om arten av hans sjukdom. Mot bakgrund av de stora förluster som regementet drabbats av genom sjukdomar under fälttågen är det väl närmast ett under, att Mats överlevde kriget och av allt att döma fick leva ytterligare drygt 20 år.